

Jautrīte Briede • Edvīns Danovskis • Anita Kovaļevska

Administratīvās tiesības

Mācību grāmata

Trešais izdevums

TIESU NAMU AĢENTŪRA

2024

UDK 342
Ad637

J. Briede, E. Danovskis, A. Kovaļevska
ADMINISTRATĪVĀS TIESĪBAS. Mācību grāmata. Trešais izdevums
Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2024, 384 lpp.

Grāmatas recenzenti: Satversmes tiesas tiesnese Veronika Krūmiņa,
asoc. prof., Dr. iur. Gatis Litvins,
asoc. prof., Dr. iur. Anita Rodiņa

Juridiskā redaktore: Mg. iur. Signe Terihova

Darbs ir autortiesību objekts un aizsargāts ar Autortiesību likumu.
Autora tiesību pārkāpšana, jo īpaši darba pavairošana, tulkošana, izplatīšana u. tml.
bez autora piekrišanas, ir krimināli sodāma rīcība.

- © Jautrīte Briede, 2024
- © Edvīns Danovskis, 2024
- © Anita Kovaļevska, 2024
- © Marina Selunska, mākslinieciskais noformējums, 2024
- © Tiesu namu aģentūra, 2024

Izdevējs: Tiesu namu aģentūra
Baldones iela 1b, Rīga, LV-1007
tnagramatas.tna.lv; facebook.com/TNAgramatas

Tiražētājs: SIA "Jelgavas tipogrāfija"

ISBN 978-9934-621-18-5

Saturs

Priekšvārds pirmajam izdevumam	9
Priekšvārds otrajam izdevumam	10
Priekšvārds trešajam izdevumam	10
1. Administratīvās tiesības un to pamatjēdzieni	11
1.1. Administratīvo tiesību jēdziens	12
1.1.1. Administratīvās tiesības kā tiesību normu kopums.....	12
1.1.2. Administratīvās tiesības kā juridiskās zinātnes valststiesību apakšnozares sastāvdaļa	17
1.2. Publiski tiesiskās attiecības un to nošķiršana no privāttiesiskām attiecībām	23
1.2.1. Nošķiršanas nepieciešamība	23
1.2.2. Nošķiršanas kritēriji	25
1.3. Rīcības brīvība	29
1.3.1. Rīcības brīvības jēdziens un veidi.....	29
1.3.2. Rīcības brīvības izmantošana un kļūdas rīcības brīvības izmantošanā	32
1.3.3. Rīcības brīvības kontrole tiesā. Rīcības brīvības nošķiršana no novērtējuma brīvības.....	34
1.4. Objektīvās un subjektīvās tiesības	36
2. Valsts pārvaldes iekārta un valsts pārvaldes principi	41
2.1. Valsts pārvaldes jēdziens un valsts pārvaldes tiesiskais ietvars	42
2.2. Valsts pārvaldes institucionālā sistēma	44
2.2.1. Publisko tiesību juridiskā persona (publiska persona).....	44
2.2.2. Publiskas personas struktūra	48
2.2.3. Patstāvīgās iestādes.....	55

2.3. Valsts pārvaldes iestāžu padotības veidi un formas	57
2.3.1. Padotības veidi.....	57
2.3.2. Padotības formas.....	60
2.4. Valsts pārvaldes principi	62
2.4.1. Tiesiskuma princips.....	62
2.4.2. Cilvēktiesību ievērošanas jeb cilvēktiesību aizsardzības princips.....	66
2.4.3. Valsts pārvaldes kā sabiedrības, nevis savu interešu paudējas princips.....	67
2.4.4. Labas pārvaldības princips.....	69
2.4.5. Atklātība.....	73
2.4.6. Pieejamība un ērtums.....	75
2.4.7. Pārvaldes pastāvīgās uzlabošanas princips.....	77
2.4.8. Efektivitāte.....	79
2.4.9. Subsidiaritāte.....	81
3. Valsts pārvaldes darbības formas	84
3.1. Valsts pārvaldes darbības formas privāto tiesību jomā	85
3.1.1. Publiskas personas darbības nodrošināšanai nepieciešamie darījumi.....	86
3.1.2. Pakalpojumu sniegšana.....	86
3.1.3. Publiskas personas līdzdalība kapitālsabiedrībā.....	87
3.1.4. Citi publiskas personas privāttiesiski darījumi.....	88
3.1.5. Publiskas personas delikti.....	89
3.2. Valsts pārvaldes darbības normatīvās formas	91
3.3. Valsts pārvaldes individuālās darbības formas publisko tiesību jomā	94
3.3.1. Administratīvais akts.....	95
3.3.2. Faktiskā rīcība.....	107
3.3.3. Publisko tiesību līgums.....	110
3.3.4. Iekšējs lēmums.....	117
3.3.5. Procesuāla rīcība administratīvajā procesā.....	118
3.3.6. Politisks lēmums.....	120
3.3.7. Kriminālprocesuāls lēmums.....	122
3.3.8. Lēmums administratīvo pārkāpumu lietā.....	123
3.3.9. Vienkāršās (tehniskās) pārvaldes darbības.....	123

4.	Deleģēšana, sabiedrības līdzdalība un sadarbība valsts pārvaldē	124
4.1.	Pārvaldes uzdevumu deleģēšana	125
4.1.1.	Personas, kurām var deleģēt valsts pārvaldes uzdevumu.....	125
4.1.2.	Deleģēšanas priekšmets	126
4.1.3.	Deleģēšanas mērķis	129
4.1.4.	Deleģēšanas veids	130
4.1.5.	Deleģēšanas procedūra	132
4.1.6.	Pilnvarotās personas attiecības ar deleģētāju un trešajām personām	133
4.2.	Sabiedrības līdzdalība valsts pārvaldē	136
4.2.1.	Sabiedrības līdzdalības veidi	136
4.2.2.	Privātpersonas pilnvarošana veikt valsts pārvaldes uzdevumu	137
4.3.	Sadarbība valsts pārvaldē	143
4.3.1.	Sadarbības priekšmets	143
4.3.2.	Sadarbības subjekti	144
4.3.3.	Sadarbības pamatnoteikumi	145
4.3.4.	Sadarbības līgums	146
4.3.5.	Starpresoru vienošanās	147
5.	Pašvaldības	149
5.1.	Pašvaldību statuss valsts pārvaldes institucionālajā sistēmā	149
5.1.1.	Pašvaldību konstitucionālais statuss	149
5.1.2.	Pašvaldība kā valsts pārvaldes sastāvdaļa.....	152
5.2.	Pašvaldību kompetence	155
5.2.1.	Autonomā kompetence	155
5.2.2.	Deleģētā kompetence.....	161
5.3.	Pašvaldības institucionālā struktūra	163
5.4.	Pašvaldības saistošie noteikumi un citi lēmumi	167
5.4.1.	Pašvaldības saistošo noteikumu pieļaujamība un tiesiskums	167
5.4.2.	Pašvaldības saistošo noteikumu pieņemšana un izsludināšana.....	168

5.4.3.	Pašvaldības saistošo noteikumu tiesiskuma kontrole.....	169
5.4.4.	Pašvaldības izdotie administratīvie akti.....	170
6.	Valsts dienests	173
6.1.	Publiskas personas nodarbināto tiesiskais statuss	174
6.2.	Valsts dienesta veidi	178
6.3.	Valsts civildienests	184
6.3.1.	Valsts civildienesta regulējuma attīstība Latvijā.....	184
6.3.2.	Valsts civildienesta principi.....	186
6.3.3.	Valsts civildienesta organizācija.....	188
6.3.4.	Ierēdņa jēdziens, tiesības un pienākumi.....	189
6.3.5.	Valsts civildienesta attiecību nodibināšana.....	191
6.3.6.	Valsts civildienesta gaita.....	193
6.3.7.	Valsts civildienesta attiecību izbeigšana.....	196
6.4.	Disciplinārā atbildība valsts dienestā	199
6.4.1.	Disciplinārās atbildības jēdziens.....	199
6.4.2.	Valsts civildienesta ierēdņu disciplinārās atbildības regulējums.....	201
6.5.	Valsts amatpersonas statuss	204
6.5.1.	Valsts amatpersonas jēdziens.....	204
6.5.2.	Valsts amatpersonai noteiktie aizliegumi, ierobežojumi un pienākumi.....	206
7.	Administratīvā atbildība un administratīvā pārkāpuma process	209
7.1.	Administratīvās atbildības jēdziens un nozīme	210
7.1.1.	Administratīvās atbildības jēdziens un mērķis.....	210
7.1.2.	Tiesību akti, kas regulē administratīvo atbildību.....	212
7.1.3.	Administratīvās atbildības un citu juridiskās atbildības veidu piemērošana.....	216
7.2.	Administratīvā pārkāpuma jēdziens un tā elementi	218
7.3.	Administratīvās atbildības sekas	225
7.3.1.	Administratīvais sods.....	225
7.3.2.	Administratīvā sodāmība.....	226

7.4. Administratīvā pārkāpuma process	228
7.4.1. Administratīvā pārkāpuma process iestādē.....	228
7.4.2. Administratīvā pārkāpuma process tiesā	231
8. Publisku lietu tiesības	233
8.1. Publisku lietu tiesību un publisku lietu jēdziens	233
8.1.1. Publisku lietu tiesību jēdziens.....	233
8.1.2. Publiskas lietas jēdziens.....	234
8.2. Piešķirums	238
8.3. Publisku lietu iedalījums	241
8.3.1. Vispārējā lietošanā esošās lietas un lietas iestāžu lietošanai.....	241
8.3.2. Vispārējā lietošanā esošās lietas, kas lietojamas bez piekļuves atļaujas, un lietas, kuru lietošanai nepieciešama piekļuves atļauja	242
8.4. Publisku lietu lietošanas veidi	246
8.5. Privātpersonas subjektīvās tiesības un ierobežojumi lietot publisku lietu	250
9. Valsts pārvaldes darbības iekšējā un ārējā izvērtēšana	252
9.1. Valsts pārvaldes iekšējā kontrole	252
9.1.1. Valsts pārvaldes hierarhiskā uzraudzība un lēmumu izvērtēšana	252
9.1.2. Pārvaldes lēmumu tiesiskuma un lietderības pārbaude.....	253
9.1.3. Pārvaldes lēmuma pirms un pēc pārbaude.....	254
9.1.4. Iekšējais audits.....	257
9.2. Valsts pārvaldes ārējā uzraudzība	260
9.2.1. Parlamentārā kontrole.....	260
9.2.2. Satversmes tiesas kontrole	261
9.2.3. Administratīvā tiesa	262
9.2.4. Valsts kontrole	264
9.2.5. Tiesībsargs	266
9.2.6. Prokuratūra	267
9.2.7. Citas iestādes	270
9.3. Citi kontroles veidi	272

10. Iesniegumi valsts pārvaldē, to veidi un savstarpēja nošķiršana. Valsts pārvaldes atklātība un caurskatāmība	273
10.1. Tiesības vērsties ar iesniegumu un iesniedzēja identitātes aizsardzība	275
10.2. Trauksmes cēlēja ziņojums un trauksmes cēlēja aizsardzība	279
10.3. Iesniegums kā pamats administratīvās lietas ierosināšanai un tā nošķiršana no citiem iesniegumiem	283
10.4. Līdzdalība vides lietās	285
10.5. Informācijas atklātība	287
10.6. Informācijas pieprasīšana, izsniegšana vai izsniegšanas atteikums un tā pārsūdzēšanas iespējas	291
10.7. Iestādes darbības nošķiršana atkarībā no iesnieguma veida	295
10.8. Iesnieguma un trauksmes cēlēja ziņojuma iesniegšanas tiesību ļaunprātīga izmantošana	297
Jēdzienu alfabētiskais rādītājs	300
Izmantotie avoti	348
1. Literatūra.....	348
2. Tiesību akti	358
3. Juridiskās prakses materiāli	368
4. Citi avoti	379
Avoti internetā.....	382
Annotation	383

Izmantotie saīsinājumi

- ALD – Latvijas Republikas Senāta Administratīvo lietu departaments
 ECT – Eiropas Cilvēktiesību tiesa
 EST – Eiropas Savienības Tiesa
 Senāts – Latvijas Republikas Senāts (Augstākā tiesa)

Priekšvārds pirmajam izdevumam

Šī grāmata ir iecerēta kā mācību līdzeklis studentiem, kuri apgūst administratīvo tiesību kursu. To var izmantot arī juristi, kuriem šī grāmata var noderēt kā rokasgrāmata, lai atkārtotu un aktualizētu studijās iegūtās zināšanas.

Grāmatas izklāsts veidots kā viegli uztverams stāstījums par attiecīgā temata pamatjautājumiem, neiedziļinoties specifiskos regulējumos un nerisīnot problēmjasutājumas. Grāmatas teksts atspoguļo administratīvo tiesību pamatjēdzienu saturu un būtiskākos tiesiskā regulējuma elementus. Kur vien iespējams, tiesiskā regulējuma izklāsts ir papildināts ar piemēriem, bet atsevišķos gadījumos arī ar detalizētākiem paskaidrojumiem. Tie tekstā rakstīti rindkopās ar atkāpēm un mazākiem burtiem.

Atsauces uz grāmatā minētajiem normatīvajiem aktiem attiecas uz šo normatīvo aktu aktuālo redakciju 2016. gada maija beigās. Grāmatas tekstā zemsvītras atsauces uz normatīvajiem aktiem netiek lietotas – grāmatā izmantoto normatīvo aktu saraksts atrodams izmantoto avotu sarakstā grāmatas beigās. Atsauces uz tiesu nolēmumiem noformētas saīsināti, norādot tiesu, kura nolēmumu pieņēmusi, nolēmuma veidu (spriedums vai lēmums), nolēmuma pieņemšanas datumu un numuru.

Pirms katras nodaļas pamatteksa ir norādīts literatūras avotu saraksts, kurā ietverti avoti (pārsvārā latviešu valodā), kuri vai nu izmantoti nodaļas rakstīšanā, vai kuri ir ieteicami attiecīgā temata padziļinātai apguvei.

Katras nodaļas tekstu rakstījuši viens vai vairāki grāmatas autori – Jautrīte Briede veidojusi pamatteksu 1., 3., 8., 9. un 10. nodaļai, Edvīns Danovskis 1., 2., 3., 5., 6. un 7. nodaļai un Anita Kovaļevska 1., 2. un 4. nodaļai. Taču visi autori piedalījušies grāmatas teksta rediģēšanā un pilnveidošanā, līdz ar to grāmatas nodaļu teksts atspoguļo visu autoru kopīgo viedokli attiecīgajos jautājumos.

Būtisku ieguldījumu grāmatas satura pilnveidošanā ir snieguši grāmatas recenzenti: Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes dekāne, asociētā

profesore Dr. iur. Anita Rodiņa, Notariāta institūta direktors Dr. iur. Gatis Litvins un jo īpaši Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta priekšsēdētāja Veronika Krūmiņa.

Priekšvārds otrajam izdevumam

Grāmatas otrā izdevuma saturs lielākoties sakrīt ar 2016. gadā izdotās grāmatas tekstu. Būtiski pārstrādāta ir grāmatas 7. nodaļa "Administratīvā atbildība". Šīs izmaiņas saistītas ar 2018. gadā pieņemto Administratīvās atbildības likumu. Arī citās nodaļās veikti precizējumi, kas bija nepieciešami saistībā ar likumu grozījumiem. Kā būtiskākie minami 2020. gadā pieņemtais Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums (samazina pašvaldību skaitu un republikas pilsētu pašvaldības pārdēvē par valstspilsētu pašvaldībām), 2018. gadā pieņemtais Trauksmes celšanas likums un 2019. gadā pieņemtie grozījumi Valsts kontroles likumā, ar kuriem Valsts kontroles padomei piešķirtas tiesības izdot administratīvu aktu par publiskai personai nodarīto zaudējumu atlīdzināšanu no vainojamās amatpersonas. Atsevišķās vietās grāmatā izdarīti papildinājumi pamattekstā un piemēros, papildināts ieteicamo avotu saraksts, kā arī veikti citi mazāk būtiski teksta precizējumi. Atsauces uz grāmatā minētajiem normatīvajiem aktiem attiecas uz šo normatīvo aktu aktuālo redakciju 2020. gada 1. decembrī.

Priekšvārds trešajam izdevumam

Grāmatas trešā izdevuma saturs lielākoties sakrīt ar otrā izdevuma (izdots 2021. gadā) tekstu. Pārstrādāta ir grāmatas 5. nodaļa "Pašvaldības", jo 2022. gadā tika pieņemts Pašvaldību likums, aizstājot 1994. gadā pieņemto likumu "Par pašvaldībām". Šā likuma dēļ bija nepieciešams atjaunināt tekstu arī citās grāmatas nodaļās. 2022. gadā tika pieņemts arī jauns Trauksmes celšanas likums, un saistībā ar to veikti precizējumi grāmatas 10. nodaļā. Atsevišķās vietās grāmatā izdarīti papildinājumi pamattekstā un piemēros, papildināts ieteicamo avotu saraksts, kā arī veikti citi mazāk būtiski teksta precizējumi. Atsauces uz grāmatā minētajiem normatīvajiem aktiem attiecas uz šo normatīvo aktu aktuālo redakciju 2024. gada 1. maijā.

Autori